

MASARYKOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky

Norský jazyk a literatura

Filip Stupňánek

**Srovnání venkovské prózy Bjørnstjerne
Bjørnsona a Karoliny Světlé**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miluše Juříčková, CSc.

Brno 2021

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracoval samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, které jsou v práci citovány.

V Brně dne 8.1. 2021

Filip Stupňánek

Poděkování :

Děkuji za pomoc a podporu, kterou mi poskytla paní docentka PhDr. Miluše Juříčková, CSc při vedení bakalářské diplomové práce.

Abstract

Cílem mé práce je porovnání děl zakladatelů a představitelů venkovské prózy v Norsku a v Česku, konkrétně Bjørnstjerne Bjørnsona a Karoliny Světlé. Toto téma bylo pro mne výzvou už proto, že srovnáváním těchto dvou autorů se, dle mého zjištění, literární vědci dosud nezabývali. Pokusil jsem se tedy na základě studia dostupných materiálů, uvedených v bibliografii, dojít k závěru, který by potvrdil mou úvahu, že tito dva autoři z různých koutů světa mluví stejnou literární řečí. I když mají jinou mentalitu, jiné zázemí, jinou národnost, jinou historii i přístup k ní, jinou rodinnou zkušenost i jiné životní podmínky. Bjørnson - světově známý ochránce práv malých národů, nositel Nobelovy ceny, Světlá - představitelka české venkovské prózy. A také mužská a ženská perspektiva. Moje práce se pokouší odhalit paralely a odlišnosti v životě a díle Nora Bjørnstjerne Bjørnsona a Češky Karoliny Světlé.

Abstract

The goal of my work is the comparison of country novels written by Bjørnstjerne Bjørnson and Karolina Světlá. Both of them are founders and representatives of country prose in Norway and in Czechia. This topic was a challenge for me because of the fact that literary scientists(?) have not dealt yet with a similar comparison of these two writers, as far as I know. On the ground of my reading available books (stated in bibliography) I tried to come to conclusion that these two authors from different countries of the world speak with the same literary language. Even when they have different characters, different backgrounds, different nationalities, different national histories and attitudes, different family experiences and of course social conditions. Bjørnson – a world-wide known protector of small nations rights and the Nobel Price bearer, Světlá – a woman representative of the Czech country prose. And also man and women perspective. My work tries to detect similarities and differences in lives and novels of a Norwegian Bjørnstjerne Bjørnson and a Czech Karolina Světlá.

Obsah

Úvod	5
1. Historický kontext Norska, Česka a Slovenska	7
1.1 České národní obrození (1770-1860)	8
1.2 Slovenské národní obrození	9
1.3 Norské národní obrození	10
2. Bjørnstjerne Bjørnson	12
2.1 Nositel svobody a míru	13
2.2 Bjørnson básník, lyrik a tvůrce norské hymny	14
2.3 Velký Nor	15
2.4 Buřič a buditel Bjørnstjerne Bjørnson	15
2.5 Bjørnson dramatik	15
2.6 Zakladatel moderní norské literatury	16
2.7 Národní bard	16
2.8 Bjørnson versus Ibsen	18
2.9 Světoobčan a národovec	18
2.10 Selské povídky	19
3. Karolina Světlá	23
3.1 Členka májovců	23
3.2 Zrození Česky	24
3.3 Ještědské romány	25
3.3.1 Vesnický román a Kříž u potoka	25
3.3.2 Nemodlenec a Krejčíkovic Anežka	26
3.3.3 Kantůrčice	27
4. Paralely a odlišnosti Bjørnstjerne Bjørnsona a Karoliny Světlé	28
Závěr	31
Resumé	32
Použitá literatura	34

Úvod

Práce srovnává zdánlivě nesrovnatelné: nositele Nobelovy ceny a v 21. století téměř „zapomenutou“ autorku, oba žijící ve stejné době, oba ovlivnění národními obrozeními svých zemí. Základem pro dané a možné srovnávání je právě podobnost místa, času, literárního přístupu, problémů a hlavně zařazení obou autorů literárními historiky do venkovské prózy: Bjørnstjerne Bjørnson – autor Selských povídek, Karolina Světlá – představitelka venkovské prózy. Tedy venkovská nebo selská próza je pouze otázkou terminologickou. Hlavním důvodem je poznání o jejich lidské i tvůrčí souběžnosti získané při četbě povídek a románů obou autorů. Jako metodologický postup jsem si zvolil metodu srovnávací, při které, nutně dochází k porovnání nejen obou spisovatelů a jejich děl, ale i k porovnávání Norska a Česka v dané době. Norský představitel venkovské prózy a česká představitelka venkovské prózy. Nelze mezi nimi automaticky klást rovnítko, ale je zapotřebí určité skutečnosti přijímat jako historický fakt a snažit se pochopit, kdy oba autoři překračují své regionální hranice. U Bjørnsona je na první pohled viditelné, jak tyto hranice překračuje, fyzicky i duševně. Nepochybně svým bojem za práva národů a obdržením Nobelovy ceny. Přesto tento světoobčan je v tolika ohledech, jak zmiňuji v druhé až čtvrté kapitole, je ve svém lidském zaměření i ve svém díle v mnohém podoben Karolině Světlé, která se světoobčankou nestala. Abych mohl oba autory porovnávat, snažil jsem se popsat v první kapitole národní a kulturní podhoubí, ze kterého oba blíženci i protipóly vyrůstali. Proto se šířeji rozepisuji o českém a norském národním obrození. Slovenské národní obrození jsem přiřadil vzhledem k Bjørnsonovým snahám pomoci malému národu v jeho historické při o národní identitu. Práce se snaží o pohled na literaturu zevnitř. Snažím se neodbývat oba autory jenom bibliografickými a časovými daty, ale vidět v nich „hybatele“ či projektanty svých postav. Práce je členěna do čtyř kapitol. V první kapitole Historický kontext Norska, Česka Slovenska bych chtěl přiblížit shody, které vyplývají z termínu národní obrození, a rozdíly vyplývající z termínů norské národní obrození a české národní obrození. V druhé kapitole Bjørnstjerne Bjørnson a jeho Selské povídky se snažím pojmout Bjørnsona jako člověka, občana a tvůrce. Jednotlivé charakteristiky pak postupně podrobuji bližšímu zkoumání. Nejvíce se zaměřuji z hlediska cíle své práce na Bjørnsona jako tvůrce Selských povídek. Ve třetí kapitole Karolina Světlá a její Povídky z Podještědí podrobuji Karolinu Světlou stejnému pohledu jako Bjørnstjerne Bjørnsona. Ve druhé a třetí kapitole se pokouším o interpretaci (výklad díla) s pomocí literárních historiků, a to v celé časové škále – od Georga Brandese až po ty současné (Humpál, Kadečková, Juříčková...). Čtvrtá kapitola Paralely a

odlišnosti Bjørnstjerne Bjørnsona a Karoliny Světlé je skloubením druhé a třetí kapitoly. Tato kapitola shrnuje shody, specifika i zvláštnosti života i díla obou autorů. U některých děl obou autorů hraje zvláště významnou roli životopisné pozadí, jinde spíše pečlivé pozorování světa kolem sebe, četba kronik, poslech vyprávění starousedlíků, někdy jen prosté pozorování.

Při zpracovávání mnohastránkového materiálu jsem nedodržel striktně pravidla proporcionality, ale soustředil jsem se vzhledem k cíli práce na „důležitější“ aspekty díla i života obou autorů, abych tak zachytil jednak žánrovou skladbu autorovy tvorby nebo její odlišnost vzhledem k druhému autorovi. Takže některé tituly musely zůstat opomenuty. Snažím se udržet myšlenkovou osu vzhledem k předchozím i následujícím kapitolám. Na konci uvádím seznam primární i sekundární literatury. Snažím se zachytit oba autory ve vývoji, v kontextu literárním i dobovém.

1. Historický kontext Norska, Česka a Slovenska

Norsko, Česko, Slovensko. Tyto tři národy ve své dlouhé historii nežily vždy v samostatném státním útvaru. Přesto v jejich historii najdeme období, která tyto tři země spojují, a tím je především **národní obrození**. Národní obrození představuje fenomén týkající se především malých zemí, které se v měnících se společenských podmínkách 18. století snažily vymanit z područí jiného národa a zbavit se komplexů méněcennosti a dohnat velké národy nejen v oblasti národnostní, ale i kulturní. Hledaly cestu k velikosti a hospodářskému a kulturnímu uplatnění. Jde o velké společenské hnutí projevující se především národně osvobozeneckým bojem, národním a demokratickým uvědoměním lidových a měšťanských vrstev, z nichž vyrostly novodobé evropské národy.

Národní obrození se netýkalo velkých národů, národů s bohatou historií a velkou hospodářskou silou, i když objektivní podmínky pro jeho vznik byly vytvořeny právě v těchto zemích. Rozpadem feudalismu ve velkých evropských zemích jako je Francie, Anglie a v ekonomicky silném Nizozemsku nastaly hospodářské změny, se kterými souvisely nové myšlenkové proudy ve filozofii označované jako racionalismus a do praxe uváděné v 18. století jako osvícenství.

Ideje Velké francouzské revoluce (1789-1799) povzbudily národy mnoha evropských zemí k prosazení svých zájmů. V podmínkách budování nových kapitalistických vztahů se na základě osvícenské filozofie formovaly i moderní národy. U malých národů, které považovaly národní příslušnost za prioritu, jak jsem již zmínil, se ve vývoji dají rozlišit dva základní přístupy související s hybateli tohoto hnutí (národní obrození): První přístup nebo spíše situace se objevuje na počátku každého národního obrození – na začátku každého národního obrození národní probuzení stál zájem několika jedinců, obvykle vzdělanců o studium jazyka, kultury, dějin národnosti.. O těchto vzdělancích, kteří významně ovlivnili vývoj národa pohovořím v příslušné kapitole. Tito jedinci zůstávali bez širokého společenského vlivu a obvykle se ani o vlasteneckou agitaci nepokoušeli, zčásti proto, že byli izolováni, zčásti proto, že nevěřili v její účelnost. Jejich zájem byl motivován patriotismem osvícenského typu ve smyslu činorodé lásky k zemi, v níž žijí. Za druhým přístupem stojí široké masy, které národní obrození završují. Druhý přístup představuje situaci, kdy se vlastenectví stalo záležitostí širokých mas, i když ještě nikoli všech příslušníků národa, ale národní hnutí již získalo pevnou komunikační strukturu na celém území malého národa. Vlastenecké podněty, které přicházely z centra, našly svoji odezvu a venkov na ně reagoval. Mezi projevy učených jedinců na jedné straně a masovým rozšířením vlasteneckých postojů na straně druhé existuje doba, kterou můžeme označit za rozhodující pro vlastní formování malého národa. Toto

období charakterizuje živá vlastenecká agitace, proces národního uvědomování formou novin a divadla. O zvlátnostech jednotlivých národností se zmíním v další kapitole. Jejich úspěchy byly umožněny díky upevňování ekonomických, politických i jiných vztahů. Nositelem národní agitace byla skupina vlastenců, která se již nespokojovala s pouhým zájmem o jazyk a kulturu a která viděla své poslání v národně uvědomovací práci mezi příslušníky vlastního národa. Podle M. Hrocha národní uvědomění spočívá v:

1. přesvědčení, že národ má nebo musí vybudovat vlastní svébytnou národní kulturu,
2. přesvědčení o tom, že příslušníci vlastního potlačovaného národa nemají stejné postavení ani stejné možnosti vzestupu jako příslušníci národa vládnoucího,
3. přesvědčení o mimořádné mravní hodnotě a dovednosti příslušníků vlastního národa, o jejich dřímajících, dosud neprojevených kvalitách,
4. ve víře, že neplnoprávné postavení musí být a bude překonáno,
5. ve víře v nezastupitelné místo vlastního národa mezi ostatními národy Evropy, někdy stupňovaná v přesvědčení o jeho mimořádném poslání.¹

S uvedenými tezemi je možno v zásadě souhlasit, i když v národním uvědomění Čechů, Slováků a Norů nacházíme odchylky. Na příkladu formování novodobého českého, slovenského i norského národa se pokusím analyzovat kulturní a politické hnutí v uvedených zemích.²

1.1 České národní obrození (1770-1860)

Dále budu pro české národní obrození užívat zkratku ČNO.

Jeho smyslem bylo dosáhnout toho, aby se české společenství vymanilo z celkově podřízeného postavení, v němž se ocitlo v důsledku bělohorské porážky českých stavů, a aby mohlo opět vstoupit mezi plnoprávné národy Evropy se všemi atributy vyspělého národa.

Ráz tomuto období vtiskly reformní snahy císařovny Marie Terezie a zvláště jejího syna Josefa II. (vládl v letech 1780 – 1790). Reformy byly vyvolány povážlivou hospodářskou i politickou situací monarchie po vleklých válkách s Pruskem (1742 – 1763) i tlakem vyspělých evropských zemí. Reformy zasáhly pronikavě do všech oblastí života společnosti: zrušení nevolnictví (1781 – venkované mohli odcházet bez povolení vrchnosti za prací do měst a používat český jazyk), zrušení cenzury, vydání tolerančního patentu a zrušení jezuitského řádu (1783). Za vlády Josefa II. se stalo osvícenství oficiální ideologií: rozšíření vzdělanosti, reformy školství.

¹ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elizabeth (2005): *Dějiny Norska. Vydání 1. Praha. Nakladatelství Lidové noviny s. 63-65*

² https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_n%C3%A1rodn%C3%AD_obrozen%C3%AD

Otázky národní na začátku nestály jednoznačně na vrcholu stupnice nových hodnot, toto místo zaujaly až později.

Buditelé, jak se aktivním vlastencům u nás říkalo, si vytyčili 3 hlavní cíle: vytvořit novodobou češtinu, vytvořit novodobou českou literaturu, rozšířit vzdělanost mezi lid.

První cíl měl obranný charakter: takzvané obrany jazyka českého, například Karel Ignác Thám: *Obrana jazyka českého proti zlobivým jeho utrhačům*, zřízení katedry českého jazyka. Základní význam však měla Dobrovského mluvnice *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache (Zevrubná mluvnice jazyka českého)*, základním motivem Dobrovského³ práce vědecké byla touha po poznání, jejím cílem pravda.⁴

Druhý cíl vyústil obnovením pražských českých novin.

Třetím cílem bylo, jak jsem již uvedl, rozšířit vzdělanost mezi lid, tomu již pomáhaly Krameriovy noviny, které byly rozšířeny do všech koutů české země. Pro obyvatele Prahy bylo zřízeno nové české divadlo Bouda s českým repertoárem.

1.2 Slovenské národní obrození

Pokusím se blíže charakterizovat specifičnost slovenského národního obrození srovnáním s obdobnou situací v Čechách. Tak jako české národní obrození bylo namířeno proti germanizaci, slovenské proti maďarizaci, i když Češi a Slováci žili ve stejné vícenárodnostní monarchii. Do 40. let 19. století neexistoval jednotný slovenský jazyk, pokusy o jeho vytvoření se přičítají Josefu Ignáci Bajsovi a Antonu Bernolákovi koncem 18. století. Přesto panovala jazyková nejednota: katolíci užívali *berňoláčtinu* a evangelíci bibličtinu (čeština Bible kralické). Až ve 40. letech 19. století vznikl celoslovenský spisovný jazyk (na základě celoslovenského nářečí, tzv. *štúrovština* – podle Ludovíta Štúra). Slovenština, přijata v novinách a časopisech, se stala účinným prostředkem boje proti maďarizaci a základním kamenem sjednocování národa. Stejně jako čeština byla hrází proti němčině, slovenština zase proti maďarštině. Oslavou národní hrdosti slovenského národa a jeho boje za svobodu se stal hrdinský zpěv "Mor ho!" básníka Samo Chalupky (1812 – 1883). Jak je typické pro české i slovenské básníky, uchylují se k jinotaji. Skladba *Mor ho!* oslavuje národní hrdost Slováků, boj za svobodu a národní sebevědomí: Slováci bojují proti přesile císařského vojska v dávnověku.⁵

³ Josef Dobrovský (1753-1829) : třetí Čech světového významu, zakladatel bohemistiky a slavistiky

⁴ https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Dobrovsk%C3%BD

⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/Mor_ho!

Slovenský tisk v roce 1907 píše: „Slovenský lid je vděčný vznešenému svému obhájci, který naši spravedlivou věc vyjmul z úzkých hranic politiky Uherské a předložil ji celému světu“ (Slovenský týdeník 6. 12. 1907).

Slovensko a Norsko. Dva malé národy, jeden na severu Evropy, druhý v srdci Evropy. Oba usilují o svou samostatnost se vším, co toto slovo obnáší. Slovákům se dostává velké pomoci od norského barda Bjørnstjerne Bjørnsona. Bjørnson reaguje na dopis doktora Lederera (právníka z Jindřichova Hradce), ve kterém zobrazuje tragickou situaci Slováků v Uhersku. „Od roku 1898 bol Bjørnson z nami jako živé svedomie Európy a obrance utlačaných národov.“⁶ Touto otázkou se velmi široce zabírá český vědec Josef B. Michl v publikaci Bjørnstjerne Bjørnson, (vydavatelství Obzor, Bratislava, 1970). Ve své knize uvádí korespondenci Bjørnstjerne Bjørnsona s dr. Ledererem a některými českými vlastenci: Jaroslav Vrchlický, Svatopluk Čech, Alois Jirásek, Adolf Heyduk. Vděčnost Slováků Bjørnsonovi trvá až za hrob – v roce 1932 uveřejňuje Vladimír Roy v novinách báseň *Pri hrobe Bjørnstjorna Bjørnsona* : Krivdu si bil pravdou

Keď mrak sa nad Tatrami vznášal
Dnes v lúčoch slobody vďačne
keď ťa ctí naša zem. (Josef B. Michl, Bjørnstjerne Bjørnson,
str. 143)

Tento text chtěl Dušan Jurkovič, významný architekt, umístit do skály v Demänovské dolině, bohužel památník nebyl nakonec realizován.

1.3 Norské národní obrození

Rok 1905 se zapsal zlatým písmem do novodobých dějin Norska. V květnu norský parlament Storting rozhodl zřizovat samostatné norské konzuláty, 7. června vyhlásil zrušení unie se Švédskem, 17. srpna v lidovém hlasování zvítězil návrh nezávislosti Norska, který byl v městě Karlstad realizován oficiálním zrušením unie, 25. listopadu téhož roku vstoupil nový norský král Hakon VII. do Kristiánie a v červnu byl slavnostně korunován v Trondheimu. Ale tomuto velkému svátku norských dějin předcházelo dlouhé období bojů norských vlastenců v čele s Bjørnsonem. o samostatnost. I když se české, norské a slovenské dějiny odehrávaly v různých částech Evropy, přesto při podrobnějším zkoumání lze najít i určité paralely, např.: Norsko i Česko mělo, jak zmiňují autoři dějin Norska, v historii, několik styčných ploch: „Obě středověká království si udržela národní dynastie zhruba do počátku 14. století – a poté

⁶ Michl, J. B., Bjørnstjerne Bjørnson, str. 75

se dostala pod nadvládu dynastií cizích⁷. Za minulostí Norska a Česka se obrací i Gustav Pallas v Hvězdách Severu:

Dějiny norské mají mnoho obdob s minulostí naší, ale dějinné epochy, obdobné s našimi, se odehrály mnohem dříve; mělť národ Norský štěstí, že dříve než národ náš se vymanil z pokořujícího jha politického. Kromě toho svou zeměpisnou polohou, odlučující jej od přímých styků a vlivů evropských, byl veden k trvalejší originalitě kulturní.⁸

Dalším styčným bodem je kult svatých - v Čechách svatého Václava a v Norsku svatého Olava. Autoři Dějin Norska shledávají v národní politice a kultuře obou zemí celou řadu shodných stereotypů i v pohledu na sebe i ostatní národy. Takovou shodností je i představa o nesamozřejmosti národní existence, takže si ji musí Češi i Norové vybojovat. V tomto ohledu se oba národy přimkly k evropské a světové civilizaci a byly pro ni i přínosem. Prostřednictvím Bjørnstjerne Bjørnsona a Karolíny Světlé je opěvován a idealizován prostý lid jako základ národa. Pro obě země je typická idealizace národní krajiny, což potvrzují obě národní hymny: *Kde domov můj ...*, *Ja vi elsker dette landet ...*

Vedle uvedených shod existují samozřejmě i rozdíly. Neopomenutelný rozdíl mezi Norskem a Českem je v oblasti jazykové. „V Norsku si byly obě jazykové formy podstatně bližší než byla čeština a němčina. Další rozdíl lze spatřovat v chování dánských či švédských nadvlád vůči Norsku – nadvlády respektovaly jistá ústavní pravidla, což v českých zemích vídeňská vláda nerespektovala. Autoři dějin Norska rovněž vyzdvihují podporu okolního světa norskému národnímu hnutí, zatímco Čechům se dostalo zahraničního uznání podstatně později a v menší míře. Rozdíly jsou dány zeměpisnou polohou obou zemí a následně i ekonomickými podmínkami. Bezsporně prvním z těch, kdo dostali Norsko do světového povědomí, byl Bjørnstjerne Bjørnson. Rozdíl byl i ve skladbě národních elit v 19. století – českými vůdci se stala drobná inteligence lidového původu. V Norsku to byla ekonomicky zajištěná vrstva úředníků a obchodníků. Dostí podstatný rozdíl je i v kladení požadavků Norů a Čechů: „Zatímco mezi požadavky z Čech dominuje snaha o uchování českého jazyka a obnovu literární tvorby v tomto jazyce, norští vlastenci raného období požadovali podíl na rozhodování o daních a clech, založení univerzity a zřízení národní banky pro Norsko.“ (Dějiny Norska, str. 298). V tomto ohledu byli Norové oproti Čechům o krok napřed.

⁷ Hroch a kol., Dějiny Norska, s. 297

⁸ PALLAS, Gustav: *Hvězdy severu. Havlíčkův Brod, Jiří Chvojka, str. 25*

2. Bjørnstjerne Bjørnson

Bjørnstjerne Bjørnson byl básník, dramatik, spisovatel, novinář, prozaik, politik, nositel Nobelovy ceny, spolu s Henrikem Ibsenem zakladatel norského dramatu, divadelní recenzent, ředitel divadla, jeden z „Velké čtyřky“ norských spisovatelů (Henrik Ibsen, Jonas Lie, Alexander Kielland) – tolik slovníky, wikipedie. Politický vůdce, nekorunovaný král norský, apoštol svobody a mravního idealismu, vyznavač pravdy, člověk věřící ve vrozené dobré stránky lidské povahy, Tolstoj severu, největší Nor, který kdy žil⁹, demokrat, sedlák, člověk věřící v krásnou harmonii světa, křesťan, vedoucí činitel dlouholetého boje selského stavu proti měšťáckým vrstvám, grundtvigián (Pallas, Michl, Kejzlar a další).

Vyznavač víry v obrodnou sílu ženy, puritán, moralista, občan, světoobčan, milovník ság, tradicionalista i modernista (Pallas, Humpál, Michl, a další). Prostý vypravěč, autor pro vzdělaného i nevzdělaného čtenáře, vychovatel, úžasný zprostředkovatel severské přírody. Činný politik a propagátor míru¹⁰ (Humpál, Pallas, Michl). Plamenný řečník, vášnivý společenský debatér¹¹, bojovník za liberalismus, všestranný člověk, folklorista, celoživotní vyznavač křesťanského humanismu a idealistické víry v lidské dobro, autor norské hymny „Ja vi elsker dette landet“. Buřič a buditel, jak ho charakterizoval Martin Humpál ve stejnojmenné studii, která vyšla k stému výročí úmrtí Bjørnstjerne Bjørnsona. Martin Humpál se v této zajímavé studii zabývá i literárněvědnou terminologií: „Výraz selské povídky je z žánrového hlediska poněkud nepřesný, takto označovaná část autorova díla totiž zahrnuje povídky i novely. Norský výraz pro selské povídky je Bondefortelinger.“¹² Čeština rozlišuje v odborné terminologii zvláštní výraz pro povídku i novelu, norština nikoli. Tento literárněvědný problém je patrný i v překladech do češtiny.

Český výbor Bjørnsonových próz vydaných v roce 1893 nese název Selské novely, o devadesát let později Selské povídky. „Jazykový novátor (Bjørnstjerne Bjørnson), člověk projevující nadosobní zájem o osudy prostého člověka, člověk, jehož nosnou ideou je harmonie, spravedlnost, pravda, hrdý syn malého národa.“¹³ Iniciátor „rukavičkového boje“, který trval celých deset let. Současník a protipól Ibsenův, bojovník za práva malých národů na sebeurčení, přítel Čechů a Slováků a autor citátu „Dobré činy spasí svět“. Ve jméně

⁹ norský literární kritik Francis Bull, tak s trochou básnické nadsázky ohodnotil Bjørnsona v roce 1957 při oslavách 100. výročí vydání povídky Synnøve ze Slunečného návrší

¹⁰ Humpál, Martin, *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*, str. 51-54

¹¹ Humpál, Martin, *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*, str. 51

¹² Humpál, Martin, *Buřič a Buditel*, str. 9

¹³ Michl, B. Josef, *Bjørnstjerne Bjørnson*, str. 13

Bjørnsjerne Bjørnson se ozývá dokonce dvakrát název medvěda, krále skandinávských lesů, jakoby jeho předurčení být nekorunovaným králem Norska, jak upozorňuje Milada Krausová-Lesná.¹⁴ A hlavně tvůrce Selských povídek.

2.1 Nositel svobody a míru

V prvním odstavci jsem nastínil atributy, které se ke jménu Bjørnsjerne Bjørnson přidávají. Pokusím se některé z nich blíže popsat a vysvětlit. Bjørnsjerne Bjørnson a historik Sars, oba hlavní ideologové politické strany Venstre a Sverdrupovi političtí souputníci, patřili k intelektuálské honoraci, která nebyla závislá na příjmech z politiky¹⁵. Bjørnson opustil grundvigiánské hnutí¹⁶ a připojil se k svobodomyšlným radikálům. I když, jak upozorňuje Radko Kejzlar, „se svou vřelou a opravdovou lidskostí a náboženskou vírou v dobro člověka“ byl Nikolai Frederik Severin Grundtvig bezesporu základním pramenem, ze kterého Bjørnson při psaní Synnove a dalších selských povídek čerpal (Dějiny Norska str. 169). „Nám je blízký i tím, že projevil tolik porozumění a obdivu pro zjev M. Jana Husa.“¹⁷ „Získal si přátele i nepřátele všude na světě, stav se samozvaným ochráncem těch, kterým se křivdilo kdekoli ...“¹⁸, byl světoobčanem v nejkrásnějším smyslu slova.

Práci v mírovém hnutí považoval Bjørnson za naprosto samozřejmou a důležitou součást boje za spravedlnost mezi národy, zejména mezi malými podmaněnými národy a národy, které si osvojovaly právo o těchto národech rozhodovat. V článku *Mír a přátelé míru* vyjadřuje zásady pro mírovou práci mezi národy: „Práce pro mír se musí začít tím, že bojujeme ne tak proti válce jako spíš proti válečné morálce“ píše Bjørnsjerne Bjørnson v článku *Mír a přátelé míru*.¹⁹ Při psaní tohoto článku myslel na Slováky a Maďary. „Potlačení slabšího národa mocnějším je nejohavnější a nejsurovější pozůstatek starověkého barbarství.“²⁰ Jeho celoživotní idea je obsažena ve jménu básně pro polské dělnice *Dobré činy spásí svět*, kterou již nestačil napsat.

Bjørnson svou neutuchající aktivitou v kultuře i politice získal mnoho nepřátel i mnoho příznivců, rozhodně však získal největší autoritu mezi žijícími Nory a jeho názory mnohé

¹⁴ Krausová-Lesná, Milada, *Novomanželé*, str. 5

¹⁵ Hroch Miroslav a Kadečková Helena, *Dějiny Norska*, str. 167

¹⁶ Grundtvigiánské hnutí – Inspirované myšlenkami významného dánského myslitele a pozdního osvícence Nikolaje Grundtviga, který prosazoval nový životní styl náboženských obcí

¹⁷ Pallas, Gustav, *Hvězdy Severu*, str. 124

¹⁸ KRAUS, Arnošt Vilém (1912): *Bjørnson a Ibsen : (kurz šestipřednáškový)*, str. 138

¹⁹ Michl, J. B., *Bjørnstjerne Bjørnson*, str. 84

²⁰ Michl, J. B., *Bjørnstjerne Bjørnson*, str. 84

ovlivnily. (Dějiny Norska, str. 169). Moralista a puritán. Své puritánské postoje v 90. letech zrevidoval a snažil se dívat na svět objektivněji, se sebereflexí a s vědomím, že chování člověka je tak komplikované, že vynášení jednoznačných soudů nad lidmi je příliš zjednodušené.

Edvard Hoem: „Bjørnsonův básnický temperament k nám osobitě promlouvá svou nevídanou naivitou a velkorysostí a díky tomu nás spisovatel bude provázet i nadále.“ Totéž můžeme říci i o Karolině Světlé. Byť oba autoři píší až s dětskou důvěřivostí, naivitou a staromilsky, promlouvá v jejich díle mravnost, která dnešnímu světu chybí.

2.2 Bjørnson básník, lyrik a tvůrce norské hymny

Jak zmiňuje Edvard Hoem, i k psaní lyriky potřeboval Bjørnson nějakou společenskou příležitost, politický spor nebo slavnost. I v básních se projevoval jako služebník národa: „Chci básní vytvořit nové a lepší Norsko.“ I Nobelova cena mu byla udělena za idealistické vyznění jeho díla. V projevu při udílení této ceny mluví Bjørnson o pokroku, o odvěkém zápasu dobra a zla. „Spisovatel musí být vůdcem lidstva, vizionářem, který ukazuje cestu.“

„Bjørnsonova celá poezie je vyznání víry v ženu jakožto nejen velkou, ale i dobrou sílu, od níž pro budoucnost lidstva nejvíc očekává. Práce žen pro světový mír, pro výchovu obou pohlaví k mravní čistotě, pro střízlivost, pro zmenšení sociálních nespravedlností nemá teplejšího přítele než Bjørnsona... Síla dobroty, tj. především to, co Bjørnson u ženy uctívá, a pravé ženství zkrásnělo celou jeho poezii“ (Elen Keyová).

Tomuto názoru odpovídá i Bjørnsonovo čtyřverší, ve kterém sám sebe charakterizuje:

Já více žil jsem nežli pěl,
Spíš vnímal doby rmut i jas.
Kde život kolem mne se chvěl,
Tam jasně zvučel můj též hlas.

První verze hymny v roce 1859 měla být součástí novely *Arne*, prvotní verze měla sedm slok, jedna z nich vyzývala nového krále, aby byl garantem svobodné bratrské švédsko-norské pospolitosti. V roce 1874 při oslavě výročí vzniku norské ústavy získala status norské hymny.

Číslo 1000 je norská ústřední a národní číslovka. Det tusen hjem = synonymum pro Norsko. Bjørnsjerne Bjørnson Norsko vnímá v ženském rodě – matka Norsko.

2.3 Velký Nor

Ne všichni literární kritici a historici souhlasí s tvrzením předního norského literárního historika Francise Bulla, že Bjørnsjerne Bjørnson je „Největší Nor, který kdy žil.“ Protože ani tento velký muž (Bjørnson) nebyl ušetřen omylů, zklamání, změn svých životních postojů, dokonce některá jeho literární díla jsou již dnes spíše předmětem literární historie. Přesto se tento velký muž se svým humanismem a optimistickou vírou v budoucnost milovaného Norska zapsal do paměti národa.

A Edvard Hoem ještě jednou: Mýtus o Bjørnsonovi ho vyzvedává k Napoleonovi a dokonce k bohu sedláků Thorovi. Ondřej Budeus (překladatel z norštiny) upozorňuje, že Bjørnsjerne Bjørnson, který byl za svého života po dlouhou dobu ústřední osobností Norska, v době po své smrti jako by vlastně nikam nepatřil. Nevyhovoval ani konzervativcům ani pokrokářům. Edvard Hoem píše, že Bjørnsonovo literární dílo působí na dnešní čtenáře jen s obtížemi, a to ze dvou důvodů: „Psal, aby změnil pohled Norů na sebe samé a aby ve své době vybojoval politické změny.“ (Edvard Hoem, Samfunnsfornyaren – Bjørnson). Můžeme si tedy dovolit hodnotit Bjørnsonovy postoje jako užitá, jako službu vlasti.

2.4 Buřič a buditel Bjørnstjerne Bjørnson

Kniha Heleny Březinové a Martina Humpála vyšla v roce 2011 ke stému výročí úmrtí Bjørnsjerne Bjørnsona; obsahuje šest odborných studií. Již v předmluvě autoři zdůrazňují Bjørnsonův význam nejen literární, ale i mimoliterární společenskou angažovanost. Rozebírají spisovatelovy aktivity, např: boj za práva malých národů na sebeurčení. Bjørnson se ke konci svého života důrazně zastával Slováků proti jejich maďarizaci Uhry. Touto otázkou se zabývá podrobněji B. Michl, později i Ladislav Řezníček. Na těžkou situaci Slováků upozornili Bjørnsona čeští intelektuálové, jak jsem se již zmínil. v první kapitole.

2.5 Bjørnson dramatik

Bjørnsjerne Bjørnson se o divadlo zajímal po celý život. V květnu 1856 zorganizoval dvě demonstrace proti dánskému vedení Kristianského divadla. Ředitelství totiž nesplnilo slib angažovat napříště jen domácí herce a herečky (Radko Kejzlar, Dějiny norské literatury, str.

128). Stal se po Ibsenovi i ředitelem divadla. Napsal řadu dramát s historickými náměty (Kráľ Sverre, Marie Stuartovna ve Skotsku ...), později přechází k současnosti (Novomanželé, Rukavička). Sám přiznal, že napsat historické drama, aby bylo aktuální, je stejně náročné jako napsat drama ze současnosti. V roce 1883 vydal Bjørnsjerne Bjørnson *Rukavičku (En hanske)*, hru o třech dějstvích. V té době bylo v Norsku velmi aktuální emancipační téma. Toto téma zpracoval Bjørnsonův souputník Henrik Ibsen v dramatu *Nora*. Jak poukazuje Viktor Šuman, povrchní, lživá, koketní a dětinská Nora se Bjørnsonově pastorské duši nemohla líbit. Za hrdinku si Bjørnson vybral ženu ideální, inteligentní, dobrou. Ženu, která si byla vědoma svého významu i svého poslání na této zemi. V dramatu řeší dvojí morálku mužů a žen. V závěru dramatu vítězí Bjørnson-člověk nad Bjørnsonem-dramatikem, což dle Viktora Šumana ubírá Rukavičku na uměleckém vyznění. Do literární historie vstoupila Rukavička jako „rukavičkový boj“, který podporoval Bjørnson svými přednáškami po celém Norsku. Vhozená „Rukavička“ rozpoltila norskou společnost, do diskuse se pustili feministky, Alexandr Kielland, Arne Garborg, August Strindberg (významný švédský spisovatel 1849-1912) i Georg Brandes (dánský kritik, který označuje nástup moderní literatury jako moderní průlom – *Det moderne gjennombrud*, pro realistickou literaturu užívá termín naturalistická, což může být pro Středoevropany zavádějící).²¹

2.6 Zakladatel moderní norské literatury

Je zvláštní, že začátek moderní norské literatury je označen přesným datem, a totiž 1. září 1857. V historii uměleckých směrů se přesné datum obvykle nevyskytuje. V září 1857 vychází povídka *Synnøve ze Slunečného návrší*. Na toto období navazuje moderní průlom. Moderní průlom (1870-1890) = nástup moderního = rozmach literatury = doba realismu a naturalismu. Tento termín zavedl v roce 1883 výše zmíněný Georg Brandes; ve stejném roce vydal knihu *Autoři moderního průlomu (Det moderne Gjennombruds Maen)*, ve které nabízí mimo jiné i portréty Ibsena a Bjørnsona.²²

2.7 Národní bard

Velmi výstižně hodnotí vztah Bjørnsjerne Bjørnsona k vlasti a rodné půdě Gustav Pallas v Hvězdách Severu. Nachází ideová pojítka literatur severských a literatury české. Společným

²¹ Humpál, Martin, *Moderní skandinávské literatury*, str. 16

²² Humpál, Martin, *Moderní skandinávské literatury*, str. 22-23

jmenovatelem jejich úspěšnosti je „moment národní“²³, který díky uměleckému zpracování a pramenům je obrazem národa, člověka a jeho duše. Některá beletristická díla severská jsou přímo hymnem na přírodu, např. Bjørnsonovu povídku *Synnøve Solbakken* nazývá Pallas jarní pohádkou.²⁴ V otázce národní vyzvedává Pallas Norsko nad ostatní skandinávské státy. Norsko je z jeho hlediska geograficky nejzajímavější. Právě z divokosti a čistoty norské přírody se mohou zrodit velké osobnosti.

Gustav Pallas sleduje ideová pojítka norské a české literatury „...moment národní, který se tak úzce prolíná s prvky uměleckými, že poezie přímo vyrůstá z kořenů lidových, a je tedy krásným obrazem národní duše.“²⁵, se úzce pojí s motivem náboženským. To je ideové pojítka literatury norské a naší. Tyto dva důležité momenty zmíním podrobněji v části o shodách Bjørnsjerne Bjørnsona s Karolinou Světlou. Tento aspekt byl v Norsku stejně jako u nás vždycky tak silný a tolik znamenal pro udržení obou národních kultur, že jej pokládáme za samozřejmou složku literární tvorby. Vypůjčuji si zde slova Gustava Palasse, určené Bjørnsjerne Bjørnsonovi, když označím Bjørnsonovy povídky a povídky Karoliny Světlé za „hymny na přírodu“. Bjørnson vyjádřil svůj vztah k domovině ve své *Cestě na sever*:

Ale horské útvary jsou tak rozeklány, že v mé duši žádný obraz z kruhu bájesloví, bible ani dramatu nestačí, aby vyslovil ten zkamenělý pohyb, jež jsem viděl, ten hrozivý šik obrů, tu tisícetvárnou různost v této jediné ulitině z kamene... Miluje-li Seveřan severskou poezii a ságu, musí milovat i přírodu, jež největším básním Eddy a nejsilnějším činům ságy dává tón.

Všichni Seveřané touží po slunci, neboť Norsko je zemí sněhu, ledu, větru, hor, skalnatých břehů a po většinu roku „kostižerného“ klimatu (Hvězdy Severu, str. 19). Zajímavě tuto krajinu, zvláště Bjørnsonovo rodiště, popisuje ve svých přednáškách profesor Kraus.

Severně od Trondheimska říši pokrývá jen ohromně dlouhý ale úzký – na jednom místě jenom 8 kilometrů široký pruh, zemi to skalisk a hor, předlouhých dní nebo nocí, půlnočního slunce a severní záře, kajek, sobů, tuleňů a velryb.... Je vlastní zemí, rozkládající se okolo pustého a neschůdného jádra horského, vybíhající na západ v skalnatý břeh s dvorem skalisk před ním, do něhož se hluboko zařezávají dlouhé fjordy atlantského oceánu. Podél nich a v dlouhých údolích řek táhnou se obce, řady osamělých statků... Země samot, každý statek osamělý hrad, který v zimě a za nepohody je odkázán na sebe, ... každé údolí od dalšího odděleno neschůdnou horou, každé město tulí se k fjordu svému a má v zádech neschůdné hory.²⁶

²³ Pallas Gustav, *Hvězdy Severu*, str. 17

²⁴ Pallas Gustav, *Hvězdy Severu*, str. 17

²⁵ Pallas Gustav, *Hvězdy Severu*, str. 17

²⁶ Kraus, *Bjørnson a Ibsen (kurz šestipřednáškový)*, str. 4-5

Tento popis norské přírody je tak výstižný, že čtenáři stačí zavřít oči a vidí scenérii *Synnøve* i dalších selských povídek.

2.8 Bjørnson versus Ibsen

Henrik Ibsen (1828 – 1906) a Bjørnstjerne Bjørnson (1832 – 1910) byli sice vrstevníci, možná i oba idealisté, ale ideově i jako lidé se dosti lišili.

Výstižně charakterizuje tyto protipóly Radko Kejzlar v *Dějínách norské literatury*, str. 126: „Ibsen protestuje, Bjørnson jedná, z toho pak vyplývá i rozdílnost v postoji ke skutečnosti i ve vyznění životního díla. Věčně nespokojený Ibsen hledá východisko, Bjørnson, stále plný důvěry a vyrovnaný věří, že východisko nalézá“. Ibsen: skeptik, introvert, individualista, pesimista, člověk hledající východiska, pochybovač, bojovník proti předsudkům, výborný „stavitel“ kompozice, zakladatel moderního dramatu. Bjørnson – extrovert, muž činu, optimista plný víry v lepší budoucnost, smířlivý křesťan, nikdy na Norsko nezanevřel.

Příkladem jejich přístupu k ztvárnění dramatu je *Nora a Rukavička*. Jak jsem se již zmínil, v *Rukavičce* zvítězil Bjørnson – člověk, v *Noře* Ibsen – dramatik.

Zatímco norští současníci Ibsena nedoceňovali a vážili si více Bjørnsona později se vývoj obrátil. Bjørnsonovi sice neubral postavení významné kulturní osobnosti, to se však zakládá více na jeho společensko-politické a kulturní angažovanosti než na samotném díle – velká část autorovy tvorby jen těžko odolává zubu času“. ²⁷ Bjørnson se velkým dramatikem, jak toužil, nestal a zůstal především slavným povídkářem. ²⁸

2.9 Světoobčan a národovec

Bjørnstjerne Bjørnson byl člověk citů ryze národních, ale současně byl i světoběžníkem a světoobčanem. Jak jsem již zmínil v první kapitole, Bjørnson se zajímal o všechny, kteří byli nějakým způsobem uzurpováni. K utlačovaným jsme vedle Slováků a Poláků patřili i my, Češi. V této souvislosti cituje Miluše Juříčková bohemistu Pavla Fraenkla „Připomínal mocným hlasem, že malé národy si nemusí připadat malé ve světě, v němž nepozbyla domovské právo pravda a v němž se snoubí krása s lidskostí. Právě toto učinil Bjørnstjerne Bjørnson pro nás Čechy, právě za toto mu vděčíme.“ ²⁹

²⁷ Humpál, Martin, *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*, str. 51

²⁸ Krausová-Lesná, Milada, *úvod k Novomanželům*, str. 16

²⁹ Juříčková, Miluše, *Monografie Bjørnson a česká literatura (1953) v kontextu badatelské činnosti Pavla Fraenkla*, str. 61 * možná upravit

2.10 Selské povídky

A nyní k tomu nejlepšímu z Bjørnsonova prozaického díla – k Selským povídkám. Zastavím se u terminologického problému: výraz selské povídky je z žánrového hlediska poněkud nepřesný, zahrnuje povídky i novely, jak uvádí Martin Humpál. Norský výraz pro selské povídky je *Bondefortellinger*; čeština rozlišuje v odborné terminologii termíny pro povídku a novelu. Tento literárněvědný problém je patrný i v překladech do češtiny: český výbor těchto próz vydaný v roce 1893 nese název Selské novely, o 90 let později *Selské povídky*.³⁰ Literární historička Helena Březinová spojuje Bjørnsonovy povídky s novým paradigmatem moderní literatura (Buřič a buditel, str. 11 - 12), což může působit jako protimluv, protože Bjørnson je staromilský, vrací se k tradici, a to ne nedávne, ale až k formě a tematice středověkých ság. K tomuto zkoumání si Březinová vybrala 3 povídky. *Synnøve Solbakken* (1857), *Arne* (1859), *En glad gut* (1860). Pokouší se přiblížit současnému čtenáři termín moderní tím, že klade mezi pojmy moderní a realistický rovnítko. Nejpatrnější rozdíl mezi ságovým předobrazem a Selskými povídkami nachází Helena Březinová (Buřič a buditel Bjørnsjerne Bjørnson, str. 17) v silnější „psychologizaci postav“ a ve výrazné subjektivizaci a zniternění zápletky. Helena Březinová si zřejmě vybírala k posouzení povídky, které jsou postaveny na konfliktu. Tím korespondují se ságami, protože i tam je hlavním tématem svár, boj, kamp. Všimla si, že příjmení Arneho – Kampen už nastiňuje boj, a to boj se samou genetikou. Boj člověka s vlastní přirozeností, který je hlavním jmenovatelem tří výše zmíněných povídek mně připomíná řeckou tragédii, avšak s moderním řešením : Bjørnsonovi hrdinové vyzrají a začlení se do společnosti. Takže Thorbjørn, Arne Kampen a Veselý hoch Øyvind se poperou se svým osudem a vyhrají. Helena Březinová spatřuje v těchto povídkách jakýsi didaktický model, programový návod, jak by se Norové měli chovat. Na rozdíl od ságových hrdinů Bjørnsonovy postavy vnímají norský domov nade vše. Březinová cituje Pera Thomase Andersena, že „nevyprávět je vrcholně účinný způsob vyprávění“³¹

Základní stavební kámen k *Selským povídkám* Bjørnson položil, jak bylo již zmíněno, 1. září 1857, když v Kristianii (Oslo) vydal časopisecky povídku *Synnøve Solbakken* napsanou v Dánsku „...teprve když dánská kritika prohlásila prózu za vynikající dílo, byla *Synnøve* i v Norsku uznána a do 1859 čtyřikrát vydána.“³² Tato povídka si udržela umělecké prvenství, i když k ní přidával další povídkové příběhy, a to *Arne*, *Veselý hoch*, *Trond*, *Nebezpečné námluvy*, *Otec*, *Železnice a hřbitov*, *Plavák*, *Věrnost*, *Svatební pochod*, *Prach*, *Matčiny ruce* atd.

³⁰ Humpál, Martin, Buřič a Buditel Bjørnstjerne Bjørnson, str. 9 - 10

³¹ Březinová, Helena, Buřič a Buditel Bjørnstjerne Bjørnson, str. 14

³² Macura, Vladimír a kol., Slovník světových literárních děl I, str. 111

Synnøve Solbakken je křehký příběh dětského citového vztahu ústící v hlubokou lásku. Děj povídky se odehrává na dvou usedlostech, dvorci Granliden na úpatí hor ve stínu mohutných stromů a dvorci Solbakken na slunném návrší. Již v umístění obou dvorců do různých klimatických podmínek – do slunce a stínu – jakoby si Bjørnstjerne Bjørnson připravoval půdu pro protipólové povahy svých protagonistů. Norská krajina a podnebí se promítá i do charakteru postav: Granlidenští jsou dobří, ale pochmurní, mají tvrdou slupku, ale dobré srdce, houževnatě setrvávají na rodinné tradici, například v pojmenovávání synů Thorbjørn a Saemund, byť tato jména jsou osudová, již při křtu je jasný osud jména. Solbakkenští žijící na slunci jsou nejen zbožní (haugiáni), ale i „slunni“. Synnøve je krásná, něžná, laskavá a ušlechtilá, jakoby protiklad k Thorbjørnově bezhlavé divokosti a svéhlavosti. Proto její rodiče brání sňatku, ale když poznají, že za drsnou Thorbjørnovou slupkou se skrývá citlivé a soucítící srdce, se sňatkem souhlasí. Navíc Synnøve má na Thorbjørna nemalý kladný vliv. Osudem určený Thorbjørn (nešťastník) být nešťastný díky Synnøve zlomí osud a stane se šťastným člověkem. Martin Humpál vidí jako základní strukturní prvek ság i Selských povídek svár (Buřič a Buditel, str. 15). Dva póly: stinné a slunečné strany hor jsou tedy symbolem jejich stinných a slunečných obyvatel. Martin Humpál vidí originalitu Bjørnsonova stylu v tom, že přesně vystihuje norskou mentalitu, že stručnost, úsečnost až zkratkovitost jeho vyprávění přesně koresponduje s charakteristickými vlastnostmi Norů: málomluvní, zamklí, ale přímočaří, sví, jejich komunikace je často neverbální. Přístupu k jazyku u Karoliny Světlé se budu věnovat v další kapitole. Stavba povídky vychází z přímočaré dějové linie, která připomíná staré severské ságy, kterými byl dle Martina Humpála Bjørnson silně ovlivněn (Martin Humpál, *Moderní skandinávské literatury*, str. 52). Užívá zde zkratkovitý sloh plný zámlk, tím že postavy málo mluví, jsou obestřeny tajemstvím, někdy má čtenář pocit, že jim sám napovídá, aby mluvily, ale Bjørnson chtěl zřejmě ukázat na jejich myšlenkovou a citovou sílu, snaží se je mytizovat, což jsem již naznačil výše – například rodové pojmenování Thorbjørn. V Bjørnsonově jazykovém stylu tedy výběr pojmenování i mlčení má obrovskou sílu.

Autoři *Slovníku světových literárních děl* hovoří o originálním stylu povídky, jenž se vyrovnává s norskou mentalitou. Pro postavy je příznačná jejich málomluvnost: „Synnøve vyřkne slovo, které se stává činem až tehdy, kdy je její milý na smrt nemocen.“ Vidí rovněž souvislost se starými ságami, se zkratkovitým slohem, který „obestírá postavy tajemstvím, napovídá jejich myšlenkovou a citovou sílu, mytizuje je“.³³

³³ Macura, Vladimír a kol., *Slovník světových literárních děl I*, str. 111

Na podobném principu je stavěna i povídka Arne, která obsahuje plno písňových textů. Začíná poetickým líčením krajiny a rozhovorem jalovce se sosnou, břízou a vřesem:

„Což bychom oblékli horu? pravil jednoho dne jalovec cizokrajnému dubu... Dub se podíval dolů, aby zjistil, kdo to mluví, pak se podíval zase vzhůru a mlčel... Do strže pronikl severák a svištěl v jejích průrvách, holý útes tíživě visel nad strží a trpěl mrazem.“³⁴ Podobný přístup ke krajině má i Karolína Světlá, která rovněž často užívá personifikaci, jak uvedu v kapitole Karolína Světlá. Výrazně ságovitý, generační charakter má povídka *Otec*. Obsah je rozdělen dle čtyř nejdůležitějších momentů v životě otce – křest, confirmace, ohlášky a pohřeb. V povídce je prvoplánově a poněkud výchovně vysvětleno (Selské povídky, str. 266), co je v životě nejdůležitější, na začátku povídky přichází otec se synem v náručí k faráři, aby ho pokřtil, na konci povídky přichází s mrtvým synem v náručí, aby ho farář pohřbil. Rozdá majetek a „syn se pro něho konečně stal požehnáním“.

Povídka *Prach*. „*Prach* je nový symbol pro to, co Ibsen téhož roku nazval *Strašidly*.“³⁵ Povídka *Plavák* vznikla z vyprávění Bjørnsonova otce, faráře, který shodil několik buřičů ze schodů a získal si tak autoritu; jeho předchůdce musel do kostela s pistolí.³⁶

Dánský literární vědec Johny Korndrup (Buřič a buditel Bjørnstjerne Bjørnson., str. 13) vyzdvihuje jeho strohý styl, ale zároveň v obsahu vidí romantické prvky: Synnøve, Otec a Orlí hnízdo obnovily ságový styl.³⁷ Martin Humpál zavádí terminus technicus „mlčení jako ságový ideál“ (Buřič a buditel Bjørnstjerne Bjørnson., str. 14). Svoje označení opírá o názory norského literárního historika Pera Thomase Andersena, který v *Dějinách norské literatury* (*Norsk literaturhistorie*) píše:

...selské povídky byly součástí jeho národního programu a měly dát Norům historickou galerii předků, na niž by mohli být hrdí a národní charakter, jež by mohli pěstovat. Spojením historického ságového hrdiny a idealizovaného sedláka našel spisovatel sílu, již bylo podle jeho názoru možno zušlechtit a vytvořit tak schopný, rozhodný a morálně pevný národ.

Názor literárních kritiků není jednoznačný: jedni vidí v Bjørnsonovi romantika a idealizaci venkova, druzí realismus až naturalismus. Josefu B. Michlovi Bjørnson otevírá nové obzory a možnosti pro nastupující norskou literaturu.

³⁴ Bjørnson, Bjørstjerne, Selské povídky, str. 86

³⁵ Kraus, Bjørnson a Ibsen (kurz šestipřednáškový), str. 103

³⁶ Kraus, Bjørnson a Ibsen (kurz šestipřednáškov), str. 19

³⁷ Buřič a buditel

Bjørnson v *Selských povídkách* zdůrazňuje lidskou ušlechtilost, dobro, touhu po svobodě jednotlivce i národa, obrodnou sílu lásky a práce, která vede k zvýšení mravní a životní úrovně norského venkova. O dalším atributu *Selských povídek* - obrodné síle lásky ženy k muži budu hovořit ve čtvrté kapitole, kde si dovolím srovnávat český mesianismus s norským mesianismem.

3. Karolina Světlá

Karolina Světlá (rodným jménem Johana Rottová, 1830 – 1899).

Spisovatelka, zakladatelka českého venkovského románu, představitelka generace májovců, novinářka, vlastenka, souputnice Boženy Němcové, znalkyně Podještědí, nositelka svobody a mravního idealismu, vyznavačka pravdy, žena věřící ve vrozené dobré stránky lidské povahy, žena věřící v krásnou harmonii světa, vyznavačka víry v obrodnou sílu ženy, občanka, tradicionalistka i modernistka, realistka, autorka pro vzdělaného i nevzdělaného čtenáře, folkloristka a celoživotní vyznavačka křesťanského humanismu a idealistické víry v lidské dobro, členka emancipačních spolků, z nichž některé sama založila a řídila, např. v roce 1871 založila takzvaný Spolek ženský a Ženský výrobní spolek český. Cílem spolku byla pomoc dívkám z chudých rodin, vzděláním a prací.³⁸ Spolu s Vojtěchem Náprstkem založila Americký klub dam³⁹. Americký klub byl spolkem s opravdu velmi bohatou kulturní a vzdělávací náplní: přednášky významných osobností (V. Náprstek, J. E. Purkyně atd.), exkurze různých míst spojených s historií země, návštěvy ústavů a opatroven, účast členek na světové výstavě v Paříži, organizace slavností při pokládání základního kamene k Národnímu divadlu, dobročinné akce ve prospěch dětí, odhalení pomníku Boženy Němcové, pomoc dětem v ústavech.⁴⁰ V následujících odstavcích se pokusím některé výše uvedené hodnoty života a díla Karoliny Světlé osvětlit.

3.1 Členka májovců

V roce 1858 vyšel almanach *Máj* (literární sborník sestavený Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem). Do almanachu přispěli význační literáti tehdejší doby: Jakub Arbes, Karolina Světlá, Adolf Heyduk, Božena Němcová, Karel Sabina a další. Májovci byla literární skupina českých literátů druhé poloviny 19. století, která se jako k duchovnímu otci hlásí k Máchovi, má silné sociální i národnostní cítění, protestuje proti současné politické situaci; májovci jsou moderní a usilují o povznesení české kultury na evropskou úroveň. Zabývali se i nerovnoprávným postavením žen ve společnosti, čímž byli velmi blízcí oběma spisovatelkám, tj. Boženě Němcové a Karolině Světlé.⁴¹

³⁸ https://cs.wikipedia.org/wiki/Karolina_Sv%C4%9Btl%C3%A1

³⁹ https://cs.wikipedia.org/wiki/Karolina_Sv%C4%9Btl%C3%A1

⁴⁰ Vybráno z programu Amerického spolku dam v letech

⁴¹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1jovci>

„Karolina Světlá je někdo, kdo stojí za studium nejpečlivější“, napsal nejlepší český kritik F. X. Šalda.⁴² Takže se v této části pokusím toto Šaldovo tvrzení ozřejmit. Zaměřím se na stejné aspekty jejího života a díla jako v předchozí kapitole u Bjørnstjerne Bjørnsona. Nebudu líčit celý její život, ale jen úseky, které souvisejí s jejím češtvím, vlastenectvím, její službou národu a jejím morálním kreditem. Druhým aspektem při zpracovávání této kapitoly je, jak jsem již uvedl, souvislost a podobnost s Bjørnstjerne Bjørnsonem. Již při přemýšlení a následně psaní Bjørnsonovy charakteristiky jsem hned přechyloval: vlastenec-vlastenka, buditel-buditelka, hrdý syn malého národa-hrdá dcera malého národa. Dospěl jsem k závěru, že Bjørnstjerne Bjørnson. a Karolina Světlá si byli velmi podobní a usilovali ve svém životě o stejné hodnoty, i když každý poněkud jinak. To je konečně dáno i pohlavím, dobou, v níž žili, i místem, kde žili.

3.2 Zrození Češky

Karolína Světlá je Češka a není Češka:

Cítla jsem, že nemám pod sebou pevné půdy, cítila jsem, že jsem vlastně bez národnosti. Jsouc Češkou každým tlukotem srdce, každou krůpějí krve, přec Češkou dle mluvy, vychování a vzdělání jsem nebyla, vše, co se mi podávalo, bylo mi cizí...⁴³

Citace vysvětluje zrození Češky Johany Rottové, provdané Mužákové, která se narodila v česko-německé rodině, kde se mluvilo pouze německy. Češky se naučila za pomoci svého muže, za použití vlastní píle a podle doporučení Vítězslava Háška:

Ze všech našich mluvnic dohromady nenaučíte se za rok tolik, co vyzískáte za jediný měsíc, budete-li pozorně a s uvědoměním naslouchati, kterak ve vašem Ještědě mluví lid, což doufám, bez toho již činíte.⁴⁴

Vrcholem tvorby Karoliny Světlé je pět takzvaných ještědských románů, pět příběhů venkovských žen, které hledají a nalézají svůj životní osud v sebeobětování. Pět na svou dobu emancipovaných venkovských hrdinek, které, byť neprošly vzdělávacím systémem, jsou moudré a inteligentní. Světlá staví na piedestal netypické venkovanky, stávají se jí vzorem pro národní společnost, která, jak jsem zmínil v první kapitole, svou identitu ještě hledá.

⁴² Světlá, Karolina, *Povídky z Podještědí*, str. 9

⁴³ Špičák, Josef, *Karolina Světlá*, *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti*, str. 18

⁴⁴ Světlá, Karolina, *Povídky z Podještědí*, str. 24

3.3 Ještědské romány

Pět žen – Sylva z Vesnického románu, Eva z Kříže u potoka, Frantina z Frantiny, Enefa z Kantůrčice, Anežka z Krejčíkovic Anežky. Tragické osudy, s výjimkou Enefy a Evy, osudy žen mravně silných, neschopných budovat své štěstí na neštěstí druhých. Ženy, které stojí mravně nad muži. Jsou schopny obětovat svou lásku mravnímu ideálu. „Na jejich postavách Světlá demonstruje svou základní ideu: skutečné štěstí nelze dosáhnout porušením mravních zákonů.“⁴⁵ Ve všech ženských postavách je možné vidět samotnou Karolinu Světlou. I ona obětovala lásku k duchovně blízkému člověku – Janu Nerudovi, aby si zachovala svou důstojnost, aby neporušila mravní pravidla, a to za cenu vlastního sebeobětování. Svou sebou zapovězenou lásku transponuje do svých románů, do služby národu. Spisovatelství je pro ni stejně jako pro Bjørnsjerne Bjørnsona službou národu: „Nechci být jen listem, nýbrž květem na spanilém stromě svého národa.“⁴⁶

3.3.1 Vesnický román a Kříž u potoka

Ve *Vesnickém románě*, jak upozorňuje Josef Špičák, „se tedy velmi značně básnický obráží vlastní bolestný prožitek Světlé, její trpké a hořké rozčarování nad ztroskotavším snem „tak pěkné vzájemnosti“ s Nerudou, při níž se tolik těšila na to, „co oni udělají jeden z druhého.“⁴⁷ V tomto příběhu se dostává do konfliktu slepé dodržování mravních zákonů se selským rozumem: „Může muž nebo žena zrušit manželský svazek, když život v něm je jen utrpením?“⁴⁸ Sylva obětuje svou lásku k Antošovi, vzdává se života s ním, aby Antoše zachránila před nenávistnou kletbou. Zde je patrna projekce autorčina nerealizovaného snu do osudu Sylvy. I ona obětuje lásku ideálu mravnosti.

Osnova druhého venkovského románu *Kříž u potoka* je poměrně jednoduchá. Eva, schovanka ze mlýna, se provdá za Štěpána, aby zrušila kletbu rodu Potockých. Štěpán však neunes mravní převahu své ženy a chová se nezodpovědně, je jí nevěrný, chodí po hospodách atd. Avšak Eva svou láskou a sebeobětováním přesvědčí Štěpána o své nesobecké lásce. Tento román má poněkud výchovné ladění:

Evička se svým duševně vůdčím, obrodným úsilím snaží překonat a přetvořit nejen manžela, ale i švagra Ambrože, kterého horlivě nabádá k tomu, aby se vytrhl ze své uzavřenosti... nesobeckou prací a činností pro jiné.

⁴⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/Karolina_Sv%C4%9Btl%C3%A1

⁴⁶ Světlá, Karolina, *Povídky z Podještědí*, str. 109

⁴⁷ Špičák, Josef, *Karolina Světlá*, Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, str. 472

⁴⁸ Špičák, Josef, *Karolina Světlá*, Odkazy pokrokových osobností naší minulosti, str. 470

Důležitým kompozičním prvkem, ne-li hlavním, je přírodní scenérie. Kříž u potoka začíná líčením tiché krajiny ve spojitosti se smrtí mlynáře:

Mlýn dolanský dle starého obyčeje se zastavil při posledním pána svého vzdechnutí, a celé okolí nad nenadálým, tím tichem, takřka zkamenělo. Štěpy v sadě, obalené květem růžovým a bílým, podivením sebou ani nepohnuly, větřík jasnou hladinu rybníka po celé ráno dovádívě... zatajil dech, šepotavé rákosí ostýchavě oněmělo. V olších u potoka to utichlo jako v kostele...⁴⁹

Podobným lyrickým líčením plným personifikací začíná i povídka Arne, jak jsem se zmínil v druhé kapitole. V případě smrti, jak výše uvedeno, je krajina velebně až pietně tichá, jindy, když postavy prožívají vnitřní boj, příroda doslova běsní – bouře, vítr, blesky, déšť. V těchto prudkých přírodních projevech cítí Josef Špičák hudbu: „prudká ničivá bouře“ v *Nemodlenci*, obraz „tichého zlověstného parna a dusna“ před příchodem Apolínovým v románě *Frantina* nebo „zásvit slunka a vzápětí spadnuvší mlha jakožto ranní předzvěst neblahého Frantinina svatebního dne.“⁵⁰

3.3.2 Nemodlenec a Krejčíkovic Anežka

Josef Špičák upozorňuje na ideovou podobu Frantiny a Nemodlence. Uvádí je jako rozšíření osobního boje hrdinů ve Vesnickém románu a Kříži u potoka a „boje lidu proti zvlí panstva, proti světské i církevní feudální vrchnosti.“⁵¹ Eva a Sylva bojovaly především za sebe, za své postavení v partnerství i ve venkovském společenství. Frantina a Dalena rozšiřují svá osobní práva na práva všech. V té době to byl boj ne nepodobný boji „rukavičkářskému“. V *Nemodlenci* jsou základními stavebními kameny, z nichž Karolina Světlá postavila sociální a společenské drama, pojmy jako pomsta, hřích, osud, neopětovaná láska, minulost, špatná zkušenost, pověry a zrada. Nelze si nevzpomenout na stavební prvky Bjørnsovnových selských povídek. Naštěstí pomsta není vykonána, byť na cestě k ní je mnoho neštěstí.

Dnes jezdí kulturymilovní turisté na hrad Frydštejn, aby viděli místo, kde skončili svůj život Anežka a loupežník Florik z románu *Krejčíkovic Anežka*.

Kantůrčice se poněkud z pětice ještědských příběhů vymyká. Ve všech čtyřech příbězích dochází k tragické zápletce, z které je těžké dojít k radostnému konci. Jinakost Kantůrčice je i

⁴⁹ Světlá, Karolina, *Kříž u potoka*, str. 155

⁵⁰ Špičák, Josef, *Karolina Světlá*, *Odkazy pokrokových osobností naší minulosti*, str. 477

⁵¹ Světlá, Karolina, *Ještědské romány I*, str. 480

v souhře příběhu a protagonistů příběhu s přírodou. Zápletka v ní dává možnost netragickému řešení. Jak poznamenává Josef Špičák: „vznikla práce poněkud jiná, prohrátá jasnými a teplými tóny a barvami, na rozdíl od Vesnického románu i Kříže u potoka bez hlubší dramatické zápletky i bez tragického konfliktu.“⁵² V tomto příběhu jsou nejvíce zachyceny starobylé ještědské obyčeje, zvyky, lidové moudrosti, propojení přírody a člověka. To je univerzita života, kterou prošla kantůrčice Enefa.

3.3.3 Kantůrčice

Své mesiášské přesvědčení vkládá Karolina Světlá do úst Mrákovové, matce Otíka, který potřebuje nápravu: „Však doufám dosud pevně, že to, co v něm není, vloží do něho rozumná žena a celého jej převrátí. Kdo ale lépe se k tomu hodí než Enefa? Která jiná ví jako ona, co pravá moudrost, která jen bohem se spravuje a nikoli lidmi?“⁵³ Do úst Enefy vkládá Karolina Světlá svůj odsudek slabých mužů:

Žena tedy má býti muže svého vychovatelkou, ona, mladší, slabší, nevědomější jeho? Tys byl na vysokých školách, všecky vědy ti jsou otevřeny, a čekáš prý na děvče vesnické, aby ti povědělo, co činiti máš a nemáš? Ó zavřete pak přec ty své školy, vy měšťáci; spalte ty své knihy, vy učenci – nestojí věda, vaše učenost za nic, když jí se nestáváte lepšími, když čekáte na ženu, která nikdy ničemu se nepřiučila a co ví, jen ví ze sebe, abyste ctností a moudrostí od ní se přiučili!⁵⁴

Tímto výstižným citátem lze ukončit kapitolu o spisovatelce, která tak intenzivně bojuje za zrovnoprávnění ženy v 19. století.

⁵² Světlá, Karolina, Ještědské romány I, str. 479

⁵³ Světlá, Karolina, Povídky z Podještědí, str. 283

⁵⁴ Světlá, Karolina, Povídky z Podještědí, str. 317

4. Paralely a odlišnosti Bjørnstjerne Bjørnsona a Karoliny Světlé

Studnicí, ze které oba národní autoři čerpali, je příroda, láska k národu, vlastenectví, zodpovědnost za své činy, mravní kredit a touha zanechat po sobě na tomto světě stopu. Stopa po nich bezesporu zůstala. Podporou tohoto názoru je i to, že lidé 21. století se četbou jejich děl stále zabývají. Oba literáti ve svých dílech hovoří o věčných tématech: lásce, vztahu muže a ženy, o krásách přírody, která musí zanechat v lidské duši stopy, o zodpovědnosti každého jedince k sobě i k celé společnosti. Tato témata zaujala i jiné autory, ale málokdy je tak ostře načrtnuta čára mezi dobrem a zlem, mezi tím, co je správné, a tím, co je špatné. Bjørnsonovi někteří badatelé vytýkali, že „líčil sedláky v nedělních šatech“⁵⁵, stejně tak by mohli Karolině Světlé vytýkat idealizaci venkova a venkovanů. V tom, že Bjørnstjerne Bjørnson i Karolina Světlá dělali své venkovany lepšími, že je svátečně oblékali, že jim do úst vkládali „sváteční“ slova, vidím jako projev lásky obou autorů ke svým postavám, k venkovu, i ke svému národu. Oba autoři své stvořené postavy milovali, chápali jejich chyby, protože ty postavy z něčeho vyrůstaly a nemohly být jiné. Jejich životní podmínky jim nedovolily, aby žily jiný, krásnější život.

Proto jsou Synnove, Thornbjorn, Arne, Øyvind, Trond, Aslaug a Thor, Sylva, Eva, Anežka, Frantina a kantůrčice Enefa postavy jakoby z jednoho těsta. Dalším styčným místem, kde se oba autoři setkávají, je příroda. Oba milují své kraje, do kterých zasadili své postavy, norské pobřeží a Ještědsko. Oba jsou ryzí vlastenci i ryzí charaktery – za vším, co řeknou nebo napíší, si stojí, jak jsem již uvedl v předchozích dvou kapitolách. Oslava nové, moderní ženy, která chce změnit svůj osud, ale je často vázána tradicemi, nižším společenským postavením, dohodami rodičů atd. Přesvědčení, že žena je předurčena, aby řídila leckdy klopýtavé kroky mužů. Současné feministky by oběma autorům asi vytkly, že ve svém snažení měli limity. Ano, žena má veškerá práva jako muž, ale musí být strážkyní rodinného krbu. V tehdejší době to bylo pochopitelné, muž byl živitel rodiny, a žena tudíž na něm závislá. Ale přesto - oba autoři otevřeli dveře do třinácté komnaty ženských práv. Oba byli přesvědčeni, že spisovatelství je poslání, služba - jak jsem již uvedl ve druhé kapitole, slova Bjørnstjerne Bjørnson při předávání Nobelovy ceny v roce 1903: Spisovatel má být vůdcem lidstva, vizionářem, který ukazuje cestu. I Karolina Světlá chtěla být lidstvu vzorem.

⁵⁵ Březinová, Helena „Buřič a buditel“, str. 13

Jazyk. I přístup k jazyku je u nich podobný. Jak píše Pavel Dubec (Buřič a buditel, str. 75), Selské povídky se staly součástí boje za norský jazyk, Bjørnstjerne Bjørnson důsledně užívá norská slova. Karolina Světlá důsledně studovala podještědské nářečí, aby svým postavám dodala věrohodnosti. Pramenem selských povídek byly, jak jsem se zmiňoval, ságy, pramenem ještědských románů/povídek byly kroniky, vyprávění členů Mužákovy rodiny a starousedlíků. Spojení přírody a niterných „bouří“ jejich postav.

Ve vypravěčském stylu Bjørnstjerne Bjørnsona a Karoliny Světlé vidím jeden z důležitých rozdílů mezi oběma autory – to, co neřekne český sedlák, častěji chalupník, dopoví Karolina Světlá jako vypravěčka, u Bjørnstjerne Bjørnsona neslyšíme ani sedláka ani vypravěče, motivace postavy je nám tedy skryta. Řada bjørnsonovských badatelů, například Helena Březinová, zdůrazňuje jako základní strukturní prvek ság (ze kterých Bjørnstjerne Bjørnson čerpá) svár.⁵⁶ Helena Březinová sdílí Anderssonův narativní vzorec ságové literatury:

„1 Úvod; 2 Konflikt; 3 Klimax, 4 Odplata, 4b Kontraodplata, 5 Usmíření, 6 Dozvuky.“⁵⁷ Všechny tři povídky Synnøve, Arne a Veselý hoch jsou postaveny na sváru. Bjørnson je obohacuje „psychologizací postav, výraznou subjektivizací a zniterněním zápletky.“⁵⁸ Stejně tak jako u Bjørnsona i u Karoliny Světlé jsou jedinci jakoby předurčení k záhubě, jako by vyšli z řecké tragédie. Helena Březinová v tomto schématu vidí „naturalistický moment“.⁵⁹ U obou autorů je tedy patrna určitá předurčenost nebo osud. Vzhledem k výše napsanému by bylo možné u obou autorů nahrazovat termín realismus termínem naturalismus, protože v nich hrdinové bojují s vlastní předurčeností. Česká literární věda však zcela jasně rozlišuje termíny naturalismus a realismus.

V prózách Bjørnstjerne Bjørnsona i Karoliny Světlé nalézáme situace a problémy, které je velmi zaměstnávají, a totiž úzký poměr člověka k přírodě, otázky rodinného života, vztah měšťáctví k venkovu, dále mravní a náboženské složky lidové duše ve všech jejích odstínech, vývojový proces generační, politické aktuality, motivy historické i tradiční a tradiční prvky lidové duše. Víra v boha charakterizuje stejně tak Čechy i Seveřany i v jejich vztahu k rodné půdě a k domovu.

Český básník Vítězslav Hálek, zařadil Karolínu Světlou do okruhu májovců výrokem⁶⁰: „Šťastný Ještěd, že našel svou Světlou a šťastná Světlá, že našla svůj Ještěd.“⁶¹ Zde lze

⁵⁶ Březinová, Helena, Buřič a Buditel Bjørnstjerne Bjørnson, str. 15

⁵⁷ Březinová, Helena, Buřič a Buditel Bjørnstjerne Bjørnson, str. 16

⁵⁸ Březinová, Helena, Buřič a Buditel Bjørnstjerne Bjørnson, str. 17

⁵⁹ Březinová, Helena, Buřič a Buditel Bjørnstjerne Bjørnson, str. 18

⁶⁰ Májovci -spisovatelé seskupení kolem almanachu Máj

parafrázovat výrokem: šťastné Norsko, že našlo svého Bjørnsona, šťastný Bjørnson, že našel své Norsko.

Tak jako pro Bjørnsjerne Bjørnsona bylo inspirací Trondheimsko, pro Karolinu Světlou to byl Ještěd: „(Karolina Světlá) navštěvuje hory jako jiní vědění chtiví lidé, ty které university.“⁶²

⁶¹ Světlá, Karolina, Povídky z Podještědí, str. 9

⁶² Světlá, Karolina, Ještědské romány I, str. 467

Závěr

Studium odborné literatury při zpracovávání bakalářské práce mi dalo možnost bližšího nahlédnutí do literární dílny dvou klasiků světové a české literatury. Stanovil jsem si cíl: zkoumat podobnost a porovnávat dva literáty z různých světů, jednak na pozadí jejich díla a života, jednak na pozadí národních obrození v jejich zemích. Přiblížit dva bojovníky za práva slabších a potřebných, muže a ženu, dva křesťany v nejlepším významu toho slova, dva humanisty, dva svobodné lidi, kteří svobodu chápou jako povinnost nejen vůči sobě, ale i vůči celému světu: Bjørnsjerne Bjørnsona, nobelistu, „největšího Nora“, ale také rebela a buřiče, a Karolinu Světlou, autorku venkovské prózy, známou pouze v Česku. Nabízí se zde otázka mé volby - proč zrovna Karolina Světlá? Proč ne třeba Božena Němcová? U starších literárních historiků (Gustav Pallas) jsem našel jednu zmínku o Boženě Němcové ve spojitosti s Bjørnsjerne Bjørnsonem, ale o jakékoli možné podobnosti s Karolinou Světlou a Bjørnsjerne Bjørnsonem nikoli. Ve své práci jsem se snažil svou volbu ospravedlnit tím, že jí dám pevný základ. Základ postavený na úsudcích literárních historiků, a to historiků současníků obou zkoumaných autorů, historiků pozdějších i současných. U Bjørnsona je hledání zdrojů jednodušší – existuje málo literárních historiků, kteří by se o Bjørnsjerne Bjørnsona nezajímali.

Ve své práci jsem se snažil skloubit stavební materiál - soudy odborníků – a postavit z nich stavbu, která by ospravedlňovala můj výběr, a ze které by byl patrný přínos Bjørnsjerne Bjørnsona a přínos Karoliny Světlé světu. Především přínos mravní.

To je rovněž důvod, proč poměrně často ve druhé až čtvrté kapitole cituji úryvky ze selských a podještědských povídek či románů – abych mohl upozornit na tvůrčí přístup obou autorů, který se mi jeví jako velmi podobný. Samozřejmě neopomím jazyk, který je v obou případech odlišný. Bjørnsonovy postavy říkají mnoho tím, že mlčí, zamlčují, užívají neverbální komunikaci. Hrdinky Karoliny Světlé naopak mluví, vysvětlují, rozhořčují se. Postavy obou doprovázejí při jejich mlčení či mluvení dramatické projevy přírody – bouře, hromy, blesky, déšť. Takže příroda rozhodně ani v jednom případě není němá. Tím vytváří pro jednotlivé postavy dramatickou až divadelní kulisu. Je zároveň i vyjádřením obou autorů o odvěkém vzájemném propojení člověka a přírody. Vnější bouře se promítá do vnitřní a naopak.

Zkoumání života a díla obou prozaiků mě vede k závěru, že tito autoři mají co říci i v dnešní době.

Resumé

Fag-literaturs studium ved behandling av min bakelors verk gav meg en mulighet til å se nærmere i et literær verksted av to klassikere av verdens og tsjekkisk litteratur. Jeg avgjorde meg et mål: å undersøke og sammenlikne to forfattere fra forskjellige verdene, dels på bakgrunn av verk og liv og dels på bakgrunn av nasjonalgjennomsbrudd i deres land. Man og kvinne, to stridsmenn for retter av svake og trengende, to kristene i den beste betydningen i dette ord, to fri mennesker, som forstår frihet som forpliktelse ikke bare til dem, men også til hele verden: Bjørnsjerne Bjørnson en nobelist, den største Nordmann, men også en rebel og visjonaer, og Karolina Světlá, en forfatter av bondeprose, som er kjent bare i Tsjekkia. Her tilbyr seg et spørsmål av mitt valg–hvorfors Karolina Světlá? Hvorfor ikke Božena Němcová, for eksempel? Når jeg i verk av eldre literærhistorikere fant jeg bare en omtale om Božena Němcová i forbindelse med Bjørnsjerne Bjørnson, men ikke om mulig hvilken som helst sammenheng mellom Karolina Světlá og Bjørnsjerne Bjørnson. I mitt verk prøvde jeg å begrunne mitt valg med det at jeg gir det et fast grunnlag. Et grunnlag bygget på dømmekrafter av literære historikere, det betyr historikere som er jevnaldrende av begge forskete forfattere og også senere og nåværende historikere. Hva det gjelder Bjørnson er å lette etter kilder lettere – det finnes litte literærhistorikere som skulle ikke interesse om Bjørnson.

Jeg prøvde å forbinde et byggmateriale i mitt verk – meninger av eksperter – og bygge en bygning av dem, som skulle rettferdiggjøre mitt valg, og fra hvilken skulle være et bidrag av Bjørnsjerne Bjørnson og bidrag av Karolina Světlá til verden. Først og frems et moralbidrag. Dette er også en årsak, hvorfor jeg relativt ofte siterer utdrager fra bondefortellingene og Ještěd-fortellingene og romaner i andre og fredje kapitler – for at jeg kunne gjøre oppmerksom på kreativ innstilling av begge forfatter som jeg forstår som veldig liknende. Selvfølgelig jeg ikke forsømme språk, som er i begge tilfeller forskjellig. Bjørnsons skikkelser sier mye med det at de tier, fortier, bruker uverbal kommunikasjon. Helter av Karolina Světlá omvendt snakker, forklarer, forarger dem selv. Skikkelser av begge forfattere er fulgt med dramatiske uttrykker av natur når de tier eller snakk som tordenvær, tordene, lyn, regn. Altså natur absolutt verken i et eller i andre tilfelle er definitivt ikke stum. Med det utgjør natur dramatiske og teater kulisser for enkelte skikkelser. Det er samtidig en uttalelse av begge forfattere om urgammal gjensidig forbindelse mellom menneske og natur. Ytredordenvær vises i indretordenvær og omvendt.

Min undersøkelse av liv og verk av begge dramatikere leder meg til en konklusjon at disse forfattere har noen å si også nå for tiden.

Použitá literatura

Primární zdroje:

- BJØRNSON, Bjørnsterne (1972): *Selské povídky*. Vydání 1. Praha. Odeon. 414 s.
- HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elizabeth (2005): *Dějiny Norska*. Vydání 1. Praha. Nakladatelství Lidové noviny. 340 s. ISBN 9788071064077
- HUMPÁL, Martin, BŘEZINOVÁ, Helena (2011): *Buřič a buditel Bjørnstjerne Bjørnson*. Příbram. Nakladatelství Pistorius & Olšanská. 89 s. ISBN 9788087053584
- KEJZLAR, Radko: *Dějiny norské literatury*. Vydání 1. Praha. Academia. Dějiny světových literatur. Sv. 2. 285 s.
- SVĚTLÁ, Karolina (1954): *Ještědské romány I. venkovský román. Kříž u potoka. Kantůrčice*. Vydání 1. Praha. Státní nakladatelství krásné literatury. 503 s.
- SVĚTLÁ, Karolina (1954): *Ještědské romány II. Frantina. Nemodlenec*. Vydání 1. Praha. Státní nakladatelství krásné literatury. 343 s.
- ŠPIČÁK, Josef (1962): *Karolina Světlá*. Praha. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti (Svobodné slovo). 428 s.

Sekundární zdroje:

- BEYER, Edvard (1974): *Utsyn over norsk literatur*. 2. utgava. Trondheim. J.W. Cappelens Forlag. 207 s.
- BJØRNSON, Bjørnsterne (1937): *Novomanželé*. Praha. nakladatelské družstvo Máje. Světová knihovna. 96 s.
- BJØRNSON, Bjørnsterne (1922): *Rukavička*. Praha. Československé podniky tiskařské a vydavatelské. Norská knihovna. 172 s.
- BJØRNSON, Bjørnsterne (2007): *Arne, básně a polemiky*. Dunajská Lužná. MilaniuM.
- MAZURA, Vladimír (1997): *Chaloupka – projekt idyla*. In: HODROVÁ, Daniela: *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. Vydání 1. Jinočany. H&H. 249 s. ISBN 8086022048
- UGLAND, Ellen (1996): *Å lykkes med norsk litteratur*, NKS-Forlaget, Oslo
- CAMBEL, Samuel (1992): *Dejiny Slovenska 3*. Bratislava. Veda. Nakladatelství Slovenskej akademie vied. 829 s.
- HODROVÁ, Daniela (1994) : *Místa s tajemstvím (kapitoly z literární topologie)*. Praha. KLP – Koniash Latin Press

PALLAS, Gustav : Hvězdy severu. Havlíčkův brod. Jiří Chvojka

HARTLOVÁ, Dagmar (2004) : Slovník Severských spisovatelů. Praha. Libri. 538 s. ISBN 80-7277-260-0

ŘEZNÍČEK, Ladislav (2010) : Bjørnson a Slovensko. Praha. Biblioscania. 86s. ISBN 978-82-7418-200-4

MACURA, Vladimír a kol. (1988) : Slovník světových literárních děl 1 A-L. Praha. Odeon. 950 s.

MICHL, Josef B. : Bjørnson a Československo. Praha. Blok. 110 s. ISBN 80-7029-079-X

MICHL, Josef B. Bjørnstjerne Bjørnson (1970) : Bratislava. Obzor. 220 s.

KRAUS, Arnošt Vilém (1912) : Bjørnson a Ibsen : (kurz šestipřednáškový). Praha. J. Otto

MACURA, Vladimír a kol. (1988) : Slovník světových literárních děl 1. Praha. Odeon. 475 s.

Světlá, Karolina (1959) : Z literárního soukromí I Vzpomínky, paměti a literární dokumenty. Praha. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. 566 s.

Světlá, Karolina (1959) : Z literárního soukromí II Korespondence. Praha. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. 729 s.

SOCHROVÁ, Marie (1905) : *Literatura v kostce Pro střední školy*. Vydání 1. Havlíčkův Brod. nakladatelství FRAGMENT. s. 20

https://cs.wikipedia.org/wiki/Bj%C3%B8rnstjerne_Bj%C3%B8rnson

<http://www.skandinavskydum.cz/bjornstjerne-bjornson-1832-1910/>

<https://padesatprocent.cz/cz/karolina-svetla-zastankyne-chudych-zen>

http://akurnik.cz/literatura/vesnicky-roman-karolina-svetla-1867_68/